

ра, можна ли говорить о том, что кто-либо из участников разговора пытается произвести впечатление на другого участника/участников этого разговора?

— Имеются ли в поведении *N.* признаки принуждения, несамостоятельности, заученности, неестественности, фантазирования, страха, которые могут свидетельствовать о недобровольности дачи показаний?

— Не находился ли подозреваемый (свидетель) в момент производства данной видеозаписи (видеозаписей) в эмоциональном состоянии (стресс и др.), которое могло существенно повлиять на его поведение в исследуемой ситуации?

— В каком психологическом состоянии находился подозреваемый (свидетель) в момент допроса (проверки показаний на месте с его участием)?

— Какими психологическими факторами могут быть вызваны показания *N.* желанием сотрудничать с работниками полиции или принуждением?

При ответе на эти и другие подобные вопросы необходимо рассматривать не просто высказывания, но говорящего как языковую личность, обладающую индивидуальным лексиконом и использующую определенные языковые практики.

Таким образом, экспертиза текста, устного и письменного, в основном должна носить комплексный характер, который обусловлен сложностью самого феномена текста как продукта речевой деятельности языковой личности.

М. Є. Бондар

завідувач сектору Київського НДІСЕ, кандидат юридичних наук

Т. О. Сукманова

головний судовий експерт Київського НДІСЕ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДІАГНОСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗІ В УКРАЇНІ

Як показує практика, найбільш поширеними об'єктами дослідження у судово-почеркознавчій експертизі є рукописні тексти (записи) і підписи, виконані в незвичайних умовах, тобто при впливі на процес письма тих чи інших негативних обставин (збиваючих факторів): вікових змін організму, захворювань, пов'язаних з порушенням письмово-рухових функцій, обмежень зорового контролю, незручної пози, алкогольного сп'яніння, стресу, виконання підписів і записів з умисною зміною ознак власного почерку, наслідуванням підпису або почерку певної особи тощо.

Рукописні тексти та підписи, виконані в незвичайних умовах, є й вельми складними щодо розв'язання поставлених завдань через зміну почеркових ознак виконавця під впливом тих чи інших збиваючих факторів. Тому стосовно зазначених почеркових об'єктів необхідно розробляти та використовувати поряд з традиційними й такі методи дослідження, що дозволяють надати експерту додаткову інформацію та максимально об'єктивізувати його оціночну діяльність.

У судовому почеркознавстві в різний час розроблялися математичні та кібернетичні методи, засновані на ймовірнісному моделюванні. На базі цих методів створено окремі методики вирішення різного роду експертних завдань, у тому числі діагностичних та інтеграційних. Слід зазначити, що такі методики використовуються експертами судово-експертних установ Міністерства юстиції України вкрай рідко, в основному через їх трудомісткість, а також у зв'язку з тим, що для їх застосування необхідна значна кількість порівняльного матеріалу, а це не завжди можливо в сучасних умовах роботи експерта-почеркознавця.

На наш погляд, в даний час слід прагнути не розроблення суто машинних методів вирішення експертних завдань, а створення таких методик, що забезпечували б тісну взаємодію людини й електронно-обчислювальної машини (ЕОМ) у процесі вирішення завдання з можливістю оперативного внесення експертом коректив, виправлень, доповнень і змін у ході дослідження. Тобто, у цьому разі при розробленні автоматизованої системи метою є не досягнення повного вирішення того чи іншого завдання з остаточним висновком, а надання експерту додаткового обсягу інформації з наданням рішення в рекомендаційній формі, за допомогою чого він зможе швидше, з вищим ступенем надійності дійти висновку. Іншими словами, необхідно прагнути оптимального сполучення можливостей експерта та ЕОМ, і це має відображатися у створюваних методиках експертного дослідження.

В Україні в галузі почеркознавства вже є досвід розроблення автоматизованих експертних систем («OLDMAN», «Dia», «VESNA»), які по суті є окремими методиками, що об'єднують у собі якісні та кількісні критерії. Створені на базі цих автоматизованих експертних систем комп'ютерні програми успішно використовуються в експертній практиці, але вони призначені для вирішення діагностичних експертних завдань тільки стосовно підписів.

У той самий час рукописні тексти та короткі рукописні записи, виконані в незвичайних умовах, також досить часто трапляються в експертній практиці та є складними для дослідження почерковими об'єктами. Проблемами діагностичних досліджень рукописів раніше займалися Л. Ю. Ароцкер, С. М. Вул, Г. Б. Бродська, В. Г. Грузкова, Г. А. Купріянова, В. Ф. Орлова, В. Ф. Берзин, М. Я. Сегай, С. А. Ципенюк, З. С. Меленевська, З. О. Ковальчук та ін. У роботах цих криміналістів на якісному рівні викладено методики й методичні рекомендації дослідження рукописних текстів, виконаних у різного роду незвичайних умовах.

Існуючі на сьогодні в почеркознавстві кількісні окремі методики призначені для дослідження рукописних текстів, виконаних під впливом тієї чи іншої збиваючої причини, але тільки однієї. Методики ж, які пропонують за допомогою сполучення якісних і кількісних критеріїв розмежування всіх можливих симптомокомплексів почеркових ознак стосовно рукописних текстів (записів), на даному етапі розвитку почеркознавства в Україні відсутні. Тому створення такої окремої методики, спрямованої на встановлення характеру збиваючих факторів і конкретних збиваючих причин, що впливали на процес письма при виконанні рукописного тексту, дозволить отримати додаткову інформацію, необхідну для об'єктивізації оціночної діяльності експерта-почеркознавця. Застосування такої методики сприятиме підвищенню обґрунтованості експертних висновків.

Вирішення діагностичних завдань за допомогою кількісних критеріїв може мати як самостійне значення (при відповіді на питання про умови виконання рукописних текстів та підписів), так і бути частиною розв'язання ідентифікаційних завдань, тобто проміжним етапом при ідентифікації виконавця почеркового об'єкта.

В. В. Хоша

завідувач сектору Харківського НДІСЕ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ Л. Ю. АРОЦКЕРА ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУДОВУ ПОЧЕРКОЗНАВЧУ ЕКСПЕРТИЗУ

На сучасному етапі розвитку науково-технічних напрямків судової експертизи особлива увага приділяється впровадженню в теорію та практику найбільш ефективних і точних методів дослідження. Перспективним напрямком у цьому аспекті є математизація методичної бази та комп'ютеризація її практичного застосування.

Математичне моделювання та комп'ютеризація судово-експертної діяльності обумовлена сучасним станом її розвитку, а також необхідністю вирішення тих завдань, які стоять перед нею. Питанням інформаційних технологій у судовій експертизі присвячені наукові праці багатьох відомих учених: Т. В. Авер'янової, Р. С. Белкіна, В. К. Войнова, Г. Л. Грановського, Н. П. Майліс, О. Р. Россинської, О. Р. Шляхова, О. О. Ейсмана та ін. Вагомий внесок у дослідження відповідного напрямку зроблений видатним вченим-криміналістом – Л. Ю. Ароцкером. Він досліджував питання використання електронної обчислювальної машини (ЕОМ) для графічної ідентифікації¹; організаційні та процесуальні питання використання ЕОМ в експертній практиці²; математичного моделювання вирішення неідентифікаційних завдань у судово-почеркознавчій експертизі із застосуванням ЕОМ³ та ін.

Працюючи над теоретичними та практичними проблемами судово-почеркознавчої експертизи – розробленням методик для вирішення неідентифікаційних завдань, Л. Ю. Ароцкер уперше запропонував підхід,

¹ Див.: Ароцкер Л. Е. Об использовании электронно-вычислительных машин для графической идентификации / Л. Е. Ароцкер, А. М. Компаниец, И. Б. Сироджа // Проблемы правовой кибернетики : матер. симпозиума. — М., 1968. — С. 168–171.

² Див.: Ароцкер Л. Е. Организационные и процессуальные вопросы использования электронно-вычислительных машин / Л. Е. Ароцкер // Криминалистика и судебная экспертиза. — К. : РИО МВД УССР, 1969. — Вып. 6. — С. 182–190.

³ Див.: Ароцкер Л. Е.. Математическое моделирование решения неидентификационных задач в судебно-почерковедческой экспертизе с применением ЭВМ / Л. Е. Ароцкер, И. Б. Сироджа // Актуальные проблемы теории и практики применения математических методов и ЭВМ в деятельности органов юстиции : тезисы докладов на V Всесоюз. конф. по проблемам правовой кибернетики. — М., 1975. — Вып. 4. — С. 77–80.